

שער שנים-עשר

מלחמת ששת הימים

10-5 ביוני 1967

183 ◀ הערת עורך: מלחמת ששת הימים 5-10 ביוני 1967

מהלך הקרבות במלחמת ששת הימים והמהלכים המדיניים העיקריים של המלחמה תוארו בספרי זיכרונות, באלבומים ובמחקרים שונים מאז סיומה של המלחמה ועד לזמן האחרון, ועל כן לא נחזור עליהם כאן. בקטעי היומן שלהלן נביא את דבריו של רבין בישיבות שהשתתף בהן ונעקוב אחר פעילותו ואחר החלטותיו בניהול המלחמה. תיאור הדברים מתבסס על תיעוד חלקי, כולל רישומים בעת אירועי המלחמה שפורסמו בספרי המחקר והזיכרונות.

בתיאור נתמקד בהחלטות המרכזיות שהתקבלו בימי הלחימה בחזית המצרית ובפתיחת החזיתות עם ירדן וסוריה וכן בשלושת האישים העיקריים שהיו מעורבים בקבלת החלטות: ראש הממשלה לוי אשכול, שר הביטחון משה דיין והרמטכ"ל יצחק רבין.

◀ יום שני, 5 ביוני

בשעה 07:45 החלה, בדממת אלחוט, התקפת חיל האוויר על שדות התעופה המצריים. רבין, ברלב, ויצמן, הוד, דיין וקצינים בכירים של חיל האוויר היו במוצב הפיקוד של חיל האוויר ועקבו אחרי ההתקפה האווירית. לאחר שעה הגיע אשכול בלוויית אלון ודינשטיין ושמע דיווח על ההתקפה. באותה שעה כבר הושמדו חלק משדות התעופה המצריים. חלקם האחר הושמדו בגל ההתקפה השני ואחריו הותקפו גם שדות התעופה של ירדן וסוריה. בדיונים המקדימים לפני פתיחת המתקפה האווירית קבע רבין כי יש להימנע מיזמה מלחמתית בגזרות ירדן ובסוריה, אך הורה להעביר את מרב השריון של פיקוד צפון לגזרה הירדנית. כשעה לאחר תחילת המתקפה האווירית החל הקרב על הקרקע בהתאם לפקודת "נחשונים". אוגדת טל יצאה לקרב הבקעה של המערך המצרי בציר הצפוני רפיח-אל-עריש; בציר המרכזי פרצה אוגדת שרון לכיוון מתחם אום כתף-אבו עגילה; ואוגדת יפה נעה בציר שביניהן לכיוון צומת ביר לחפן.

מטוסי קרב מצריים שהושמדו על הקרקע על ידי חיל האוויר הישראלי, 5 ביוני 1967

באותו בוקר הועבר שדר ממשלת ישראל למלך חוסיין ובו אזהרה להימנע מפתחה אש, אך כבר בשעה 09:45 ירה הצבא הירדני על ירושלים ואחר כך על הר הצופים. ניסיון קצר להשיג הפסקת אש נכשל. בצהרי היום התכנסה התייעצות עם ראש הממשלה במוצב הפיקוד העליון בהשתתפות דיין, רבין, בר-לב, יריב ואלון. בישיבה אושרו כמה פעולות: פריצה לעבר הר הצופים אם הירדנים ימשיכו בהפגזות; הפעלת חיל האוויר נגד מטרות בסוריה ובירדן; הפעלת כוח מפקוד צפון לכיבוש אזור ג'נין כדי להוציא את שדה התעופה רמת דוד מטווח התותחים הירדני – ההוראה הייתה לבצע את הפעולה ללא כיבוש ג'נין, אלא אם לא תהיה דרך אחרת. בר-לב ניסה לשכנע את המשתתפים לכבוש את לטרון, אך דיין לא קיבל את עמדתו בטענה שהר הצופים חשוב ברגע זה יותר. רבין העיר באותה ישיבה כי לאחר הצלחות חיל האוויר "לשם מה צריך לכבוש שטחים". דיין הציע לבדוק אם ניתן להשיג הפסקת אש עם ירדן ובינתיים הכוח ימתין לפעולה. רבין הציע לכבוש את הכפר יעבד באזור ג'נין לפני הפנייה להפסקת אש, ודיין נענה להצעתו.

לאחר הישיבה החלו פעולות לחימה וכיבוש באזור ג'נין ובירושלים והן הלכו והתרחבו במהלך הלילה. בשעת ערב מוקדמת קיבל רבין אישור לכיבוש העיר ג'נין.

בשעות הערב התכנסה הממשלה פעמיים, בשבע ובתשע, בבניין הכנסת, ולקול רעמי הפגזים בעיר דנה במצב בירושלים. רבין ודיין לא נכחו בישיבה. האלוף רחבעם זאבי דיווח לממשלה על המצב הצבאי בגזרות השונות. השר בגין, שיזם את כינוס הישיבה, ביקש לקבל החלטה על שחרור העיר העתיקה. חלק מן הנוכחים טענו שאין לקבל החלטה בהיעדרם של דיין ורבין, אך רובם תמכו בכיבוש העיר העתיקה. השר זלמן ארן היה היחיד שהזהיר את חבריו מפני החלטה שאיננה מביאה בחשבון את עתיד העיר העתיקה לאחר הכיבוש וביקש לא להחליט כבדרך אגב בנושא זה.

קרוב לחצות הלילה התכנסה ישיבה אצל אשכול בהשתתפות אבן, ידן, דיין, הרצוג, לבבי, יוסף תקוע, סגן המנהל הכללי במשרד החוץ, דינשטיין, יפה וליאור. אשכול הודיע על רצונו של הממשלה לכבוש את העיר העתיקה, והציע לכבוש גם את אזור הבניאס. ידן הציע לכבוש את אל-חמה. תקוע דיווח על הדיונים במועצת הביטחון ועל ההצעות השונות לקרוא להפסקת אש. לבבי מסר על איגרת סובייטית תקיפה ומאיימת לראש הממשלה הקוראת לממשלת ישראל לא להסתכן בהרפתקה נוספת ולהסיג מיד את כוחותיה. דיין דיווח על

כוח שריון ישראלי נע לעבר אל-עריש במלחמת ששת הימים (צילום מיכה האן)

המצב בגדה המערבית של הירדן והציע לכבוש את העיר העתיקה ואולי את כל הגדה. הרצוג דיבר על הביקורת הבין-לאומית הצפויה אם יכבשו את העיר העתיקה, אך עם זאת תמך בכיבושה וכמוהו ידן. בסופו של דיון הוחלט על סדר עדיפויות ליום המחרת: קודם כול השמדת הצבא המצרי וכיבוש שארם אישיח' ורק אחר כך כיבוש הגדה המערבית. במהלך הישיבה העלה ידן את שאלת ארגון הממשל צבאי בשטחים שייכבשו, ושר החוץ הציע לנסח הצעת שלום כוללת. אשכול הבהיר כי בגזרה הירדנית "אנו הולכים בידיעה מראש שנצטרך לעזוב את ירושלים ואת הגדה המערבית".

במהלך היום הראשון הגיעו הכוחות בסיני בציר הצפוני עד למבואות אל-עריש ולמבואות העיר עזה; על הקדמת המתקפה על רצועת עזה, שלא נכללה בתכנית היום הראשון ללחימה, הוחלט לאחר שיחידות פלסטיניות הפגיו את יישובי הנגב, ודיין נענה ללחץ של אלוף הפיקוד והרמטכ"ל. בציר שעבר בתווך בין האוגדות הגיעה אוגדת יפה למבואות ביר לחפן. ובציר המרכזי הגיעה אוגדת שרון עד למוצבי אום כתף ונערכה עם לילה לכיבוש המקום. בגלל תנאי מזג אוויר שלא אפשרו סיוע אווירי להבקעת מתחמי אום כתף עוד באותו הלילה הציע רבין לשרון לדחות את המתקפה לשעות הבוקר. אך שרון החליט לבצע את המשימה ללא הסיוע האווירי והצליח לעשות זאת.

כפי שסוכם בהתייעצות ערב המלחמה נמסרו ביום הראשון, מלבד הודעות דובר צה"ל, שתי הודעות רשמיות ב"קול ישראל". בשעה עשר וחצי בבוקר דיווח דיין על קרבות מרים של מטוסי חיל האוויר והצביע על מטרת המלחמה – למנוע את כיבוש ישראל. ובשעה אחת-עשרה וחצי אמר אשכול שהמערכה נכפתה על ישראל, ציין את רצונה בשלום, והוסיף: "בנינו צבא אדיר חמוש בציד המסוגל לגונן על המדינה ולהכריע את התוקף". הודעה נוספת מסר אשכול בשעה תשע בערב, בישיבת הכנסת שכונסה לאישור הרחבת הממשלה. באותה הודעה כבר אמר שכוחות האוויר של מצרים, ירדן וסוריה הוכו מכה קשה, ושכוחות צה"ל בסיני "הולכים והודפים את האויב".

◀ יום שלישי, 6 ביוני

בדיון בוקר עם רבין ועם הצוות הבכיר במטכ"ל קבע דיין את קווי הלחימה ליום השני למערכה. בגזרה המצרית: (1) לטהר את אל-עריש ולהתקדם בציר החוף, אך לא להגיע לתעלת סואץ; לנוע לעבר ביר לחפן ולעבר ג'בל ליבני; (2) להיערך לכיבוש שארם אישיח' בליל ה-7-8 ביוני ללא קשר להתקדמות הכוחות בסיני, מחשש שברית-המועצות תביא להפסקת אש. בגזרה הירדנית: (3) לחבור להר הצופים (לאחר שבמהלך הלילה ועם שחר נכבשו מספר רכסים וצמתים החולשים על העיר, כוחות צנחנים פרצו למזרח ירושלים וכבשו את בית הספר לשוטרים ואת גבעת התחמושת, וכן נכבשה מובלעת לטרון); (4) לכתר את העיר העתיקה, אך לא לפרוץ אליה לפני קבלת הוראה מיוחדת; (5) להשלים את כיבוש הגדה המערבית. בגזרה הסורית: (6) להמשיך את הבלימה (אף שהסורים הפגיו יישובים והזיזו כוחות במהלך הלילה והבוקר); (7) לא לבצע פעולות כיבוש מעבר לגבול הבין-לאומי (אף שבליילה כבר הורה רבין להפעיל את חיל האוויר נגד הכוחות הסוריים ממערב לקוניטרה). קווי הפעולה היו טעונים אישור הממשלה.

אחרי הישיבה יצא רבין לחבורת הפיקוד הקדמי באום כתף כדי לתכנן יחד עם אלוף הפיקוד את המשך הלחימה. עד לצהרי היום הסתיים שלב ההבקעה בסיני; כוחות צה"ל התייצבו בקו אל-עריש-ביר לחפן-אבו עגילה-ג'בל ליבני, ונערכו לקרבות שריון ולתפיסת מעברי ההרים בסיני.

בשעה ארבע אחר הצהריים השתתפו רבין, בר-לב ויריב בישיבת ועדה השרים לענייני ביטחון שהתקיימה בתל אביב. יריב ובר-לב מסרו סקירה על המצב הצבאי בעקבות הקרבות, ורבין התערב במשפט אחד או שניים בלבד. בפתח הדברים הציג ראש הממשלה את הבעיות הביטחוניות והמדיניות שתעמודנה בפני ישראל

תא	1010	יומן מבצעים / ארועים			17
תא	מס' מבצע	תאריך	מיקום	תיאור	מס' ארוע
<p>1/1 ארוע של יום הולדת - המים במלחמה במסגרת 6 יולי 1967 ברב-מלחמה - מלחמה ארבע יום ארוכה 3 ימים - ומבצע ארבעה היום 3 ימים ימים במסגרת ארבעה ארבע ימים במסגרת 3 ימים</p>				<p>1967 ארבעה ימים במסגרת</p>	
<p>4 סגנון מיוחד - ארבעה ימים 060206 - 060206</p>		060206		1967	
<p>היה יום של מלחמה ארבעה ימים - 13 מבצעים במסגרת במסגרת ימים מלחמה - מלחמה ארבעה ימים ארבעה ימים במסגרת במסגרת מלחמה ארבעה ימים</p>		060255		<p>1967 מלחמה ארבעה ימים</p>	
<p>מלחמה ארבעה ימים מלחמה ארבעה ימים</p>					
<p>55 מלחמה ארבעה ימים</p>		060315		מלחמה ארבעה ימים	
<p>0520 - 0520 - מלחמה ארבעה ימים</p>		060340		מלחמה ארבעה ימים	
<p>מלחמה ארבעה ימים במסגרת מלחמה ארבעה ימים במסגרת</p>		060343		מלחמה ארבעה ימים	
<p>מלחמה ארבעה ימים במסגרת</p>		0343		מלחמה ארבעה ימים	

יומן המבצעים של אג"ם, 6 ביוני 1967

חיילים ישראלים בפתח משרד התעמולה של אחמד שוקיירי בעזה, 6 ביוני 1967 (צילום משה מילנר)

לאחר תום הקרבות, ואמר שהמטרה של ישראל היא להפסיק את מצב הלחימה עם שכנותיה. לגבי הגבול הצפוני תהא אם לא הגיעה העת "לתקן משהו בענייני המים היותר רחוקים: הבניאס ואולי גם הליטני, במקום שנצטרך אולי לשפוך עוד דם רב אחר כך", והבהיר ש"יש שאלה של כיבוש הבניאס, תל עזזיאת, הרמה, והשטחים המפורזים...".

בתשובה על שאלה בדבר מטרותיה הטריטוריאליות של המלחמה אמר דיין כי מבחינת הכוח הצבאי ניתן להגיע עד לתעלת סואץ, לשארם א-שיח', לנהר הירדן, לקהיר או לליטני, אך הוא הציע לשקול את הנושא לא רק מן ההיבט הצבאי והמליץ לא להגיע לתעלת סואץ, מפני ש"שומר נפשו ירחק ממנה ולא צריך להתקרב לתעלה". מנכ"ל משרד החוץ מסר על יזמת ברית-המועצות במועצת הביטחון לקבל החלטה להפסקת אש מיידית ועל תגובת מדינות המערב על יזמה זו ובכלל זה הצעת נוסחאות לנסיגה ישראלית. חברי הממשלה חיוו את דעתם על מהלכי המלחמה ותוצאותיה. בסיום השיבה אושרה השלמת כיבוש הגדה המערבית של הירדן, הממשלה הורתה לצה"ל להימנע מכניסה לעיר העתיקה במהלך הלילה הקרוב ולהסתפק בכיתורה, והסמיכה את שר הביטחון להורות לצבא להיכנס לעיר אם ההתפתחויות המדיניות תחייבנה זאת; מלבד זאת אושר כיבוש שארם א-שיח', ונאסר על צה"ל לעבור את הגבול הבין-לאומי עם סוריה.

בשמונה בערב הבהיר דיין לרבין ולבר-לב שבגזרה הסורית מותר לכל היותר לעשות "מחטפים" (כולל תל עזזיאת), אך אין לעבור את הגבול הבין-לאומי. מיד לאחר מכן העביר רבין לדוד אלעזר את תוכנה של ההחלטה.

בסיומו של היום התקדמו הכוחות בסיני, נהדפו התקפות סוריות מקומיות על אשמורה ותל דן, ובחזית הירדנית שלט צה"ל ברוב מרכזי האוכלוסייה בגדה המערבית, פרט לשכם, טול כרם, חברון ויריחו.

חיילי חטיבת המילואים 55 של הצנחנים עולים על מטוס לקראת משימת צניחה בסיני, זמן קצר לפני שהפקודה שונתה והחטיבה נשלחה להילחם בירושלים, 7 ביוני 1967 (צילם יעקב אגור)

◀ יום רביעי, 7 ביוני

בשעה 01:45 התקבלה במוצב הפיקוד העליון ההודעה על החלטת מועצת הביטחון על הפסקת אש. בשש בבוקר הגיע שר הביטחון לחדר המלחמה והורה לרבין ולחברי המטכ"ל לכבוש את העיר העתיקה במהירות האפשרית; סגן הרמטכ"ל בר-לב נשלח לירושלים לוודא את ביצוע ההוראה. באותה שעה שוחח רבין שוב עם אלוף פיקוד צפון, ובהתאם להחלטת הממשלה אישר לו פעולה לכיבוש תל עזזיאת ותל חמרה לשם השלמת ההשתלטות על כל האזורים המפורזים עד לגבול הבינלאומי.

לקראת שמונה בבוקר התקיימה התייעצות אצל ראש הממשלה בהשתתפות השרים אלון, בגין, דיין וידין, נציגי משרד החוץ וראש המוסד מאיר עמית, כדי לדון בהצעה של המלך חוסיין שהגיעה בצניורות בריטיים להיפגש עם נציגים ישראלים. המתדיינים תמכו בפגישה, וראש הממשלה הטיל על הרצוג ותקוע לטפל ביצירת הקשר עם המלך. בהמשך הדיון מסר דיין על מצב הלחימה באותה שעה: המצרים נסוגים, חיל האוויר מפציץ את שארם א-שיח' ויש סיכוי לכבוש אותה ללא לחימה; בירושלים נכבשו אוגוסטה ויקטוריה ורכס הר הזיתים והכוחות נערכו לכניסה לעיר העתיקה. דיין הציע ללחוץ על דיין לכבוש את הר חברון. אשכול עורר את השאלה "איך נחיה עם כל כך הרבה ערבים?". דיין העריך שעם כניסת ישראל יעזבו הערבים, ובגין הציע ליישב כמה אלפי יהודים בעיר העתיקה. בסוף השיבה מסר דיין כי קיבל דיווח שהעיר העתיקה נפלה. הוא הוסיף שניתנה הוראה חמורה לא לפגוע במקומות הקדושים. ההוראה להיכנס לעיר העתיקה ניתנה בפועל בשעה תשע וחצי, ובשעה עשר דיווח מפקד חטיבה 55 מרדכי גור – "הר הבית בידני".

בשעות אחר הצהריים המוקדמות ביקרו דיין, רבין ונרקיס בכותל המערבי. באותו מעמד אמר רבין לאחר דבריו של דיין את הדברים הבאים:

מרגיש אני כרגע חוויה שמסופקני אם אני מסוגל לבטא כל משמעותה במילים. נולדתי בירושלים, לחמתי בה במלחמת השחרור, והכניסה היום עם שר הביטחון דרך שער האריות אל העיר העתיקה, מבטאת בשבילי אולי את התמורה הגדולה ביותר שהתרחשה ב-55 השעות האחרונות.

שר הביטחון משה דיין (במרכז), הרמטכ"ל יצחק רבין (מימינו) ואלוף פיקוד מרכז עוזי נרקיס נכנסים לעיר העתיקה בירושלים דרך שער האריות לאחר כיבושה, 7 ביוני 1967 (צילום אילן ברונר)

מפת ההתקדמות של כוחות צה"ל לכיבוש ירושלים המזרחית

במהלך היום והערב נכבשו טול כרם, שכם ויריחו; ובדרום הגיעו הכוחות עד למעברי הגידי והמתלה; חיל הים ויחידת צנחנים הגיעו בצהריים לשארם א־שיח' ומצאו את המקום ללא כוחות מצריים. היחידות התקדמו עד לאבו רודס ולמפרץ סואץ.

בתום שלושת ימי הלחימה קיים רבין יחד עם מפקד חיל האוויר מרדכי הוד מסיבת עיתונאים רבת משתתפים ב"בית סוקולוב" בתל אביב. לאחר תום דבריהם הגיע דיין ישר מן החזית בעזה וענה על שאלות העיתונאים. רבין פתח בדברי סיכום על המלחמה ואחריו מסר הוד על פעולת חיל האוויר. ואלה דבריו של רבין:

ב־5 ביוני בבוקר, כפי שידוע לכם, ובעצם עוד קודם לכן – היו מספר פעולות הפגזה על יישובים מהרצועה. ריכוזי כוחות איימו משם על הגבול [לאמתו של דבר לא הופגזו יישובים ישראליים ברצועה, אך בשלב זה חשוב היה להדגיש שהמתקפה הישראלית באה כתגובה על פרובוקציה מצרית; ריכוזי הכוחות אכן איימו על ישראל].

הרמטכ"ל יצחק רבין נושא דברים במסיבת עיתונאים בבית סוקולוב בתל אביב, 7 ביוני 1967. מימינו מפקד חיל האוויר מרדכי (מוטי) הוד

תחילה הייתה תנועת כוחות ביבשה וגם באוויר, שהביאה להתגוננות שלנו וישראל קטנה מכדי שתוכל להתגונן שלא בדרך התגובה הפעילה.

כזכור, הדבר נתאפשר לנו היות וקדם לכך חלק מהגיוס לקראת ריכוזי הכוחות המצריים ואותו חלק גיוס שלא בוצע לפני הריכוזים – בוצע בגיוס, על ידי קריאה פומבית לאחר פרוץ פעולות האיבה, כך שחלק מכוחות צה"ל גויסו לאחר פרוץ פעולות האיבה.

מאחר שהמצרים הם אלה שהחלו, כמובן שיעקר הפעולה הופנתה כלפי האיום המצרי, אם משום היקפו ואם משום עובדת היותו ראשון.

התגובה הייתה, כרגיל, מידית באוויר, ובכוחות היבשה – קצת יותר מאוחר. כידוע, אף פעם לא גילינו ולא נגלה גם עתה מה בדיוק גודל כוחו של צה"ל. נזדמן לי לקרוא לפני תחילת המלחמה הזאת כאילו יש לנו בין 600 ל-800 טנקים. אם מישהו בנה על כך – הוא עשה טעות.

הכוחות שלנו: (א) כוחות האוויר יצאו מול התוקפנים; הפילו את מי שצריך היה להפיל והבריחו את היתר. וכמובן, בקרב אוויר, אותו יפרט מפקד חיל האוויר – אין גבולות ואין הגבלות. כיום, כאשר אנו נמצאים כבר באל-עריש, נוכל להראות לכם פקודת מבצע מצרית להתקפה, כאשר העיתוי של הוצאתה הוא 21 במאי [שנה זו].

כוחותינו היבשתיים הצטרפו בשלב מאוחר יותר לכוחות האוויר ונעו על הצירים הקיימים בסיני, בעיקר כוחות השריון, כוחות ממונעים וכוחות רגליים.

השלבים הראשונים חייבו בכמה מקרים קרבות הבקעה על מערכים ערוכים וחפורים ומבוצרים. כוחותינו התקדמו והגיעו בקצב מהיר, תוך הבקעה של מערכות מבוצרות – ריכוזי שריון וארטילריה, תוך כדי ניהול קרב מתמיד, עקשני, מנוהל יפה על ידי כל המפקדים בכל הדרגות, על ידי כל החיילים, שגילו צירוף מופלא של הכרה, יכולת ורמת אימון גבוהה.

היום נמצאים אנו למעשה כאשר עיקר הצבא המצרי בסיני מובס, כאשר ישנם אמנם קרבות שהיה פה ושם, כאשר כל מאמצי חייליו להיחלץ אל מעבר לתעלה וכאשר כוחותינו מטפלים בהם.

טנקי T-55 מצריים בווערים לאחר שנהדפה התקפתם בסמוך לתעלת סואץ בציר קנטרה-איסמעליה, יוני 1967

היום למעשה נמצאים אנו ברומני, ליד המתלה, בביר גפגפה, כאשר כל השטח בעצם בשליטה של כוחותינו וכאשר עיקר מאמצי המצרים לחלץ ולהוציא כוחות מסיני. כזכור, בשלב שני, לאחר הפעילות המצרית והתגובה הישראלית – החלה הפגזה ירדנית. בתחילה על ירושלים, תוך כיבוש ארמון הנציב. יתר על כן, מספר ימים קודם לכן הועברו שני גדודי קומנדו מצריים לירדן ולמעשה פעולת הצבא הירדני הייתה בשליטה של ראש מטה המפקדה הערבית המשותפת, גנרל מצרי, כאשר ברור שתפקידו היה להבטיח ריתוק כוחות ישראלים ולהקל על המצרים את מלאכתם.

תמוה אמנם בעיני למה ירדן לקחה חלק בעניין הזה, אבל זה אינו שייך לתחום שלי. יתר על כן – ההפגזות למעשה התפתחו לאורך כל הקו הירדני וגם תל אביב קיבלה מספר פגזים. אין צורך להסביר למי שמתבונן במפה מהי משמעות איום צבאי ארטילרי ירדני על ישראל. ומאחר שירדן בחרה בדרך זו – לא הייתה לנו בררה אלא לטפל בה. היום, למעשה, עיקרה של הגדה המערבית נמצאת בידינו, כולל ירושלים העתיקה, כולל יריחו ולמי שזוכר את מלחמת השחרור – גוש עציון, כולל בית לחם.

איני מתכוון לפרט כאן את פירוטי המהלכים הצבאיים. עדיין מוקדם הדבר ואיני יכול לומר שנסתיימו הקרבות. אני יכול לציין רק שזו מלחמה שאנו לוחמים בה כנגד מצרים, ירדן, סוריה ועיראק. על אף זאת, בפחות משלוש יממות הצלחנו לתת מכה אנושה לחילות האוויר של ארבע מדינות אלה, לתת מכה מוחצת לצבא המצרי ולכבוש את עיקר סיני. שכחתי לציין – גם שארם א-שיח' בידינו. כפי שאמרתי, אם לא להיכנס לדקדוקי עניות, גם עיקרה של הגדה המערבית בידינו, כאשר עיקר כוחו של הלגיון הערבי וחטיבה עיראקית שהצטרפה אליו – נשבר.

עלי לציין את התפקיד הגדול והחשוב שמילא חיל האוויר בהכרעה זו. אני מציין זאת בלי לפגוע במלוא הנימה בעצמת המחץ של השריון, הצנחנים, חיל הרגלים, התותחנים, המהנדסים, אנשי השירותים למיניהם, שצריכים לקיים תנופת התקפה, תנופת תנועה בהיקף גדול, בגודל כוחות כזה על שטחים כה נרחבים.

אם כי זה אינו עניין צבאי ואם כי יודע אני שהערבים מנסים להיתפס בזה – הרי את כל הפעולות האלה ביצע צה"ל בעצמו, בכוחו בלבד! [רבין ניסה להפריך בכך את הטענה שנשמעה בכלי התקשורת הערביים שצה"ל נעזר במלחמה בכוחות צבא אמריקניים. טענה זו הייתה יזמה של הנשיא נאצר, והוא דיבר על כך עם המלך חוסין בשיחת טלפון שנקלטה בידי המודיעין הישראלי.]

הקרבות, כפי שאמרתי, לא היו קלים. יש לנו גם נפגעים. המלחמה כאן היא בכמה חזיתות; הקרבות הם קשים; אין מערכה זו דומה לחלוטין למערכת סיני. יחד עם זאת, בהשוואה לקשיי הקרב, לתנופת הקרב, להישגי הקרב – מספר האבדות, אם מותר לומר כך, אינו גדול. כמובן, הרוג ופצוע, לגבי אותו אדם, אותה משפחה שנפגעה – המספר הכללי אינו משנה ואני רוצה לומר לאותן משפחות: בניכם, הוריהם, לחמו כאריות, לחמו מתוך הכרה שמלחמה זו נכפתה עלינו והם, כמו כל אחד אחר בצה"ל, ידעו את משמעותה ועשו אותה באמת במיטב יכולתם.

ברצוני להביע, בסוף דברי, את תנחומי צה"ל כולו למשפחות ואני יודע שמילים אין בהן ביטוי, אבל אם ניתן להתנחם במה שהשיגו בתנופת נכונותם, אלה שנפלו ואלה שעדיין ממשיכים – אולי בזאת יתנחמו.

פרטים על הלחימה ועל המצב בחזיתות מסר רבין בישיבת ועדת השרים לענייני ביטחון שהתכנסה בשעה תשע בערב, לאחר מסיבת העיתונאים. בראשית הישיבה דיווח לבבי שברית-המועצות תבעה ממשלת ישראל בשעה שש בערב להסכים מיד להפסקת אש, ואף איימה לנתק את הקשרים הדיפלומטיים אתה. כשעה לאחר

אנדרטה לחללי גדוד הצנחנים 28 שנפלו בקרב לכיבוש ירושלים (צילם בני הדר)

מסירת האיגרת התכנסה מועצת הביטחון ביזמת ברית המועצות והחליטה פה אחד לקרוא להפסקת אש משעה עשר בלילה. אבן המליץ לקבל את ההחלטה בתנאי שגם המדינות הלוחמות האחרות תקבלנה אותה, ולבבי צידד בעמדתו. לפני פתיחת הדיון התבקש רבין לדווח על המצב הצבאי. כשהוא מצביע מדי פעם על המפה שהייתה תלויה באולם הישיבות בתל אביב, אמר את הדברים הבאים:

אנחנו עומדים היום כך: בציר הצפוני לכיוון התעלה התעכבנו, לא משום שמי שהוא הפריע לנו להגיע לתעלה, אלא הייתה החלטה של שר הביטחון לא להגיע אל התעלה. הכוח שלנו שהוא לא גדול כי אין צורך שם בכוח גדול נמצא כ־40–50 ק"מ מהתעלה. אין בעיה להגיע לקנטרה.

בגין: אין מולנו כוח מצרי?

אין, הם במנוסה כללית. כוח שני של חטיבה משורינת שלנו נמצא בביר לחפן [למעשה היו הכוחות כבר בביר גפגפה, כפי שאמר רבין במסיבת העיתונאים], כוח שלישי נמצא במתלה, אם אינני טועה, כוח רביעי – בנח'ל וכוח צנחנים נמצא בשארם א'שיח'.

מה היא הבעיה כעת? הם היו במנוסה כללית כי כאן הייתה פגיעה קשה בהם. שם התחילה נסיגה כללית כאשר אנחנו התקדמנו מהר מאוד עם דיוויזיה משורינת, וזה שיבש קצת את המערך שלהם. הם נמצאים במצב של נסיגה בשלושה צירים המובילים לתעלה. כוחותינו ביצעו כאן תנועת מלקחיים מהירה מאוד, עוד לפני יומיים שמנו את הדגש על הציר הצפוני, וזרוע אחת של הכוחות הגיעה עד לאל-עריש. הזרוע השנייה סגרה על הציר מדרום, עם כיבוש אבו עגילה וג'בל ליבני. המלקחיים נסגרו כאשר טור משוריין ירד מאל-עריש ותפס את ביר לחפן בדרום-מזרח. כוחותינו הגיעו עד לכביש המוביל לאיסמעלייה וכאן היו הרבה מכוניות, רכב וקצת טנקים, וכתוצאה מזה נוצרו פקקים ויש הרגשה שהכול מצטבר בשטח זה, ושם יש מהומה כללית.

הפסקת האש תפסה אותנו פה (מראה על המפה), והערכת היא שכל המערך המצרי שהיה עד היום באזור זה פגענו בו, או שלפחות הוצאנו אותו מכלל פעולה. במקום אחד תפסנו 50 טנקים. אני מעריך את האבדות שלהם בטנקים, אם להיות זהיר, כרגע ב־300 בערך, אשר נשארו בשטחים

זחל"ם ישראלי עובר דרך שער האריות בעיר העתיקה בירושלים, 7 ביוני 1967 (צילם אילן ברונר)

שלנו. זה לא אומר שכולם כשירים לפעולה. במקום אחד נתקלנו בחטיבה משורינת ובטנקים, שהם מובילים אותם לעבר התעלה, ואלה טנקים שאינם יכולים להילחם. בחלק זה כל הצירים פתוחים. הצרות הכי גדולות הן ברצועה. בכיבוש רצועת עזה היו לנו כשישים הרוגים, וזה בעיקר בידי צלפים. יש שם שתי חטיבות פלסטיניות, שהן בערך כ-4,000 איש, והם כל הזמן השתמשו בפגזים. זה לגבי הדרום.

אשר לירדן והגדה המערבית. גם בעיר העתיקה. למרות שהקרבות נפסקו, יש כל הזמן צליפות, והוא הדין בגדה המערבית, פרט לחברון ששם כמעט ולא הייתה לחימה. כאן יצרנו אפשרות כדי לתת למי שרוצה לברוח – לברוח, וכדי למנוע לחימה קשה. ביריחו אנחנו עצרנו כאן (מראה על המפה) ולא רצינו לפוצץ עוד את גשר אלנבי, כדי לתת למי שרוצה לברוח. אמרו לי ששם יש בריחה. בסך הכול יש באזור זה כמיליון ערבים, נניח שיברחו 100 אלף, אין מנוסה כללית. בית לחם, גוש עציון – בידינו. אנחנו במרחק קטן מחברון, וכאן אין בעיה. הלגיון ברח, אין באזור זה צבא, ואנחנו יודעים שכל הנכבדים של חברון נשארו במקום, והם החליטו שאם יבוא לשם צבא ישראל, הם ישתדלו לשתף פעולה.

השר יוסף ספיר: מה מידת השליטה על השטח מבחינת האזרחים?

שליטה צבאית יש. אנחנו צריכים לשלוט שם על מיליון אזרחים. זאת אתם יודעים יותר טוב מאתנו.

הבעיה היא הגבול הצפוני וסוריה, היום שוב הפגזו שם. בצד זה עוד לא תקפנו, אנחנו מסוגלים לטפל גם בסוריה... אינני רוצה להיכנס לעניינים פוליטיים, אבל לגמור את המלחמה הזאת בלי שהסורים יקבלו מכה, זה חבל. הם עד היום תקפו כמה פעמים... פה ושם מופיעים מטוסים [סוריים]. בסך הכול הרסנו לכולם יחד 437 מטוסים.

השר ורהפטיג היה ראשון הדוברים. הוא הצביע על העובדה שהפסקת האש איננה כוללת דרישה לנסיגה, ואמר כי יש לתמוך בה משום "שלאחר ניצחון צבאי מזהיר כזה, אנחנו לא צריכים להסתבך מבחינה מדינית".

מתוך יומן העבודה של ראש הממשלה לוי אשכול, 7 ביוני 1967

הוא הציע לקבל מיד את הפסקת האש עם ירדן, שכבר הודיעה למזכיר האו"ם על הסכמתה להפסיק את האש, ולהשהות את הפסקת האש עם מצרים עד שתמסור הודעה דומה. המשך הדיון נסב על השאלה מה ניתן להספיק עד להפסקת האש וכיצד לנסח את הסכמת ישראל להפסקת הקרבות. בגין ראה דחיפות בכניסה לחברון ובכיבוש השטח עד לנהר הירדן לפני הפסקת האש, ואילו השר ברזילי היה מוטרד מהשלמת המלאכה בסיני ומכיבוש הרמה הסורית והסכים להפסקת אש עם ירדן. דיין אמר כי ניתן להסכים עקרונית להפסקת האש ועד לכניסתה להספיק להשלים את מטרות המלחמה: בגדה המערבית להגיע עד לירדן; בסיני להגיע עד לסואץ ולשארם א-שיח'; ובגזרה הסורית לבצע את תכנית המינימום של כיבוש תל עזיאת, אך לא לעלות על הרמה הסורית. הוא ציין כי חשוב ליצור קשר יבשתי בין כוחות צה"ל בסיני לבין שארם א-שיח' במקביל למשא ומתן על הפסקת האש, וחזר על עמדתו "שאיננו צריכים לשבת קרוב לתעלה". הוא הציע "לומר כן מגומגם וארוך להפסקת האש, שייתן לנו מרווח של זמן".

הוא הוסיף שאפשר להמשיך את המלחמה עוד יומיים, והעריך שהצבא יראה את ההסכמה להפסקת אש בצורה חמורה יותר ממנו. הוא ביקש מהרמטכ"ל להציג את עמדת הצבא, ועל כך השיב רבין:

אנחנו רוצים להגיע להשמדת הציוד המצרי, כי יש תנאים שמאפשרים להשמיד את עיקר הציוד המצרי, וליצור קשר טוב עם שארם א־שיח' ולהשתלט על כל סיני. זו נקודה חשובה אחת. בעיית ירדן היא לא בעיה שאי אפשר לפתור אותה, אבל בעיית הרמה הסורית תישאר בלתי פתורה.

ובהמשך השיבה הבהיר כי עד לשעה עשר בלילה לא ניתן יהיה לקשור את הקשר היבשתי עם שארם א־שיח'. השר משה חיים שפירא קרא לקבל את הפסקת האש ולהימנע ממחלוקת עם ברית־המועצות. הוא אמר כי הישגי צה"ל במלחמה היו מעל המשוער, ושהצבא לא צריך להמשיך בלחימה. הוא הציע לא לכבוש את הרמה הסורית.

השר אלון הציע לקבל את הפסקת האש ולמעשה להפר אותה אחר כך, אך השר ארון התנגד לכך בכל תוקף וטען כי "המערכה המדינית רק מתחילה ולא מתקבל על הדעת שאנחנו נגרה התקוממות של כולם נגדנו". לאחר דיון ארוך קיבלה הממשלה ברוב קולות החלטה לייפות את כוחו של שר החוץ הודיע למועצת הביטחון ש"ממשלת ישראל מסכימה להפסקת אש, בתנאי שכל המדינות הנוגעות בדבר מסכימות לכך". אשר ליעדי המלחמה הוחלט בתום הדיון הממושך לאשר לצה"ל להגיע בחזית הירדנית עד לירדן, וברוב של שבעה נגד שלושה הטילה הממשלה על הצבא לעשות את כל הדרוש כדי להגיע לגבול הבין־לאומי באזור הצפון; ברוב של שבעה נגד ארבעה החליטה הממשלה שאם תוך כדי הפעולה בגבול הסורי יתברר כי על צה"ל להיאחז גם ברמה הסורית – תובא תכנית הפעולה לאישור ראש הממשלה ושר הביטחון. ברוח הדברים שנאמרו בישיבת הממשלה הורה שר הביטחון לכבוש את חברון ולהגיע עד לתעלת סואץ. חברון נכבשה עוד במהלך הלילה והבוקר שלמחרת, ולתעלת סואץ הגיעו הכוחות בערב ובשעות הלילה של יום המחרת.

בשעת לילה מאוחרת ראינו מרדכי בר־און, קצין חינוך ראשי, ויצחק לבני, עורך "במחנה", את יצחק רבין ב"גלי צה"ל". בתשובה על השאלה אם האמין שהניצחון יהיה כה מהיר ומקיף אמר כי "תמיד יש אופטימיסטים יותר ויש אופטימיסטים פחות. אין ספק שהניצחון הוא ניצחון מוחץ, והייתי אומר שהוא תואם יותר את דעת האופטימיסטים, ואולי אף קצת יותר מעל לכך".

◀ יום חמישי, 8 ביוני

עיקר תשומת הלב יוחדה ביום זה לגזרה הסורית. למרות הסתייגותו מהחלטת הממשלה לבצע בגזרה זו פעולה מצומצמת עד לגבול הבין־לאומי בלבד, הורה רבין במהלך הלילה לבצע את הפעולה. חיל האוויר תקף כמתוכנן, אך אלוף הפיקוד התנגד לביצוע פעולה קרקעית מצומצמת, וניסה כל אותו היום לשנות את ההחלטה ולקבל אישור לכיבוש הרמה.

רבין תמך בעמדתו, אולם שר הביטחון משה דיין התנגד בתוקף לכיבוש הרמה. במשך היום התנהלו כמה וכמה דיונים בדרגים צבאיים ומדיניים בנושא, ומזכירו הצבאי של אשכול ישראל ליאור רשם תקציר של הדברים שנאמרו בחלק מהדיונים הללו.

בשעה אחת־עשרה בבוקר התכנסה הוועדה המדינית של מפא"י. אלון וגלילי לחצו לכיבוש הרמה, ואשכול התלונן ש"לא תמיד יודעים מה רוצה שר הביטחון". למרות האיום הרוסי, הוא טען כי יש "לקחת את ראשי המעיינות" (הבניאס), והוסיף ש"דיין דוחה" ואנשי מפ"ם תומכים. אליהו ששון לעומתם התנגד לעבור את הגבול הבין־לאומי וקרא להתחשב בעמדה הסובייטית.

מעט אחרי השעה שתים-עשרה נפגש דוד אלעזר עם רבין וניסה לשכנע אותו לבצע את התכנית לכיבוש הרמה. רבין הבהיר שהוא כפוף למרותו של דיין. זמן קצר אחר כך, בשעה שתים-עשרה וחצי, התקיימה התייעצות עם אשכול בהשתתפותם של רבין ואלעזר וכן השר אלון. אלעזר טען שהצעת דיין לפעולה מוגבלת של כיבוש תל עזזיאית תתבע קרבנות ולא תשחרר את היישובים מן ההפגזות. הוא המליץ על כיבוש הרמה. במהלך הפגישה התקשר נציג היישובים בגליל אל ראש הממשלה ותבע להורות על כיבוש הרמה כדי לשחרר את היישובים "מן הסיוט". אשכול החליט לכנס עוד באותו ערב את ועדת השרים לענייני ביטחון ולהבטיח שדיין ישתתף בדיון. בשיחה אישית עם אלעזר לאחר ההתייעצות הקשה אשכול מדוע רבין אינו נכנס לוויכוח עם דיין בעניין כיבוש הרמה.

בשעה שבע בערב התכנסה ועדת השרים לענייני ביטחון. אשכול מסר כי סוריה ומצרים עדיין לא הסכימו להפסקת האש, והדיון נסב על המצב בגבול הסורי. בישיבה השתתפו נציגי יישובי הגליל העליון, והם שבו וביקשו לגאול אותם "מהסיוט הסורי". לפנייהם דיבר רבין:

אני רוצה רק לציין עובדה אחת, שהיא אולי תסביר את כובד האירועים של היום. אתמול שר הביטחון אמר לי, בהתאם לסיכום הממשלה, שהוא משאיר לשיקולי את עניין הפעולה המוגבלת עד לקו הבין-לאומי עם סוריה פלוס קילומטר אחד או שניים. לי לא נראה היה העניין. ידעתי את ההחלטה של הממשלה. חשבתי שזה פותר אולי את העניין של תל עזזיאית, אבל לא פותר את הבעיה של הגבול הסורי, ולפחות לא היום כאשר יש עניין של הפסקת האש. בגזרה הסורית אנחנו התחלנו היום בהפצצה אווירית, כחלק מהתכנית שלנו, אבל הפעולה הופסקה כתוצאה מתקלה, שאני כרמטכ"ל צריך לשאת באחריות לה הייתה תגובה ארטילרית של הסורים על ההפצצה שלנו... זו הייתה תקלה וזה גרם לכך שחלק מהתכנית לא בוצע, והתכנית רק בחלקה התבצעה. האמת צריכה להיאמר. הייתה היום עוד תקלה. היה לנו דיווח על הפגזת אל-עריש והאנייה הכי קרובה ששיערו שעלולה הייתה להפגיז הייתה אמריקנית [אניית המודיעין "ליברטי"]. עם קבלת הידיעה על ההפגזה תקפו את האנייה במטוסים ובתותחי לא רתע, ואחר כך התברר שזו אנייה אמריקנית והייתה טעות בהאזנה. האנייה נפגעה. כשהתבררה הטעות מיד התנצלנו ואני מקווה שהם מבינים את העניין.

לאחר דבריהם של נציגי יישובי הצפון הביע אלון תמיכה בפעולה נרחבת, ולעומתו ורהפטיג הביע דאגה מניתוק יחסים עם ברית-המועצות והציע להמתין עד ליום המחרת ולהגיב רק אם הסורים יפגיזו ויהיה ברור שהפרו את הפסקת האש.

בשלב זה של הדיון ביקש דיין מרבין לסקור את תכניות הצבא ולהבהיר על איזו תכנית הוא ממליץ "בלי קשר לצד הפוליטי". בתשובה אמר רבין:

יש לנו היום הצלחות בכל החזיתות. אם כי ודאי שפה ושם גם אנחנו נשחטים [נשחקים]. אנחנו יודעים שהמצרים קיבלו תגבורת מטוסים מאלג'יריה. היום יש להם כ-40-50 מטוסים, איליושינים ומיג. היום הם כבר הטרידו אותנו. אנחנו בתעלה רחוקים מהבסיסים שלנו, אבל כאשר נגיע לתעלה נצטרך קצת "להתקפל" כדי לא להיות יותר מדי קרובים. אינני מניח שאפילו אם נאצר יעבור את התעלה הוא יקבל את התביעה להפסקת אש. אפילו אם לא תהיינה יריות, אלא רק הטרדות פה ושם, אנחנו נימצא במצב שצריכים להחזיק כוחות בכל סיני. אני מניח, אני יודע זאת בבירור, שברית-המועצות תספק להם עזרה, אז כוחות מסוימים נצטרך תמיד להחזיק שם.

בגדה המערבית העניין יותר קל, פרט לעצם השליטה על השטח. אנחנו יכולים לבצע היום, במשך 24 השעות הקרובות בכוחות הקיימים בגזרה הסורית, מבצע

מוגבל בגזרה יותר נוחה, באצבע הצפונית, כי האיום אחרי הכול, אם גם לא המטרה, הוא מצד דמשק. אינני בטוח שאנחנו מסוגלים היום להגיע לדמשק, אבל אנחנו יכולים לבצע מבצע מוגבל לכיוון קוניטרה, מעל לאצבע, וגם אז יתפתח, יכולים פה לתת מכה קשה לצבא הסורי, אבל זה מותנה כמובן בשימוש בחיל אוויר.

השר ח"מ שפירא: מה המצב בחיל האוויר שלנו?

אנחנו איבדנו 30 מטוסים

השר ח"מ שפירא: גם טייסים במספר הזה?

קצת פחות. אבל אני חושב שאם ההטרדה הזאת תימשך, לא יהיה מנוס עם כל הקושי.

השר י' אלון: היא יכולה לא להתחדש מחר ולהתחדש בעוד שבוע.

אפשר לבצע מבצע שמותנה בחיל האוויר שנותן אפשרות להגיע, יש אופטימיים יותר שאומרים: עד קוניטרה, ויש כאלה שחושבים קצת פחות.

השר ז' ארן: זה פותר את שאלת הרכס?

אם לא תהיה מכה מצפון ואם לראות את זה כעיקר הפעולה. בצפון אנחנו יכולים לסגת. אנחנו יכולים לרכז שם יותר מ-100 טנקים ולעלות על הרכס מצד האצבע. אני מניח שפה יתפתח קרב בעיקר עם הצבא הסורי. הם לא ישלימו עם עובדת כניסתנו, אבל אפשר לעשות זאת.

בתשובה על שאלת אשכול בדבר ההתפתחות הצפויה של הלחימה אמר רבין:

אני חושב שזה יתפתח לקרב, כי בצפון נמצא עיקר כוח ההלם הסורי ואני מניח שינסו להתנגש אתנו.

ראש הממשלה לוי אשכול: ואז מה?

אז נילחם. תוצאת הקרב הזה של הצבא תקבע את גורל הרכס כולו, לפי הערכתי אם הצבא הסורי יקבל מכה רצינית, אני מניח שהוא "יתקפל". אם נלך לקוניטרה, אני מסופק אם הוא יישאר בגבעות, אבל זה לא קרב על כיבוש שטח, אלא אם הסורים יחליטו שהם מוותרים על שטח זה ונסוגים לקו הגנה שני, עד דמשק, אז צריך לראות זאת בהתמודדות עם הצבא הסורי.

בתשובות על שאלות שונות של השרים אמר רבין בין היתר:

לגבי כוחות היבשה אין בעיה להוציא כוחות גדולים יותר [מהלחימה]. היום מאז השעה 5:00 אין קרבות. לא חסרים כוחות, אבל הם שם, ובכל מקום צריך להשאיר אותם. בצפון יש היום כוחות לבצע את הפעולה הזאת כפי שתיארתי.

ובהמשך אמר: "נגד רוסיה אנחנו לא צבא שיכול להתמודד".

השר משה חיים שפירא הביע חשש מפני פתיחת חזית נוספת נגד סוריה ומפני התערבות סובייטית, ועל כן הציע להמתין ללא הגבלת זמן גם אם בעקבות ההמתנה לא ניתן יהיה לכבוש את רכס הרמה. "בכל העולם יש דברים כאלה של סכסוכי גבולות", אמר, "אבל לא תמיד יוצאים מיד במלחמה נגד השכן... כל עוד יש בררה, והם שקטים, לדעתי לא צריך להוציא אותם לקרב". אשכול חלק על שפירא וצייד בהצעתו של השר זרח ורהפטיג להמתין יום-יומיים "מתוך ידיעה שמותר לפעול" אם הם מפגיזים את היישובים. השרים גלילי ובגין תמכו בפעולה כל עוד לא נענו הסורים להפסקת האש.

השר ברזילי תמך בכיבוש תל עזזיאת בלבד, ואילו השר ארן ביקש לשמוע את עמדתו של שר הביטחון כדי לקבוע את עמדתו.

דיין אמר כי מבחינה צבאית הוא "סומך לחלוטין על הרמטכ"ל", ואם הוא חושב שההערכה הצבאית אינה נכונה הוא "מדבר אתו על כך בחדר המלחמה". עם זאת הוא חזר על התנגדותו לעמדת הרמטכ"ל שיש לבצע את הפעולה הרחבה של כיבוש הרמה כדי להוציא את המשקים מטווח התותחים הסוריים, והוסיף כי הוא מעדיף "להעביר עשרה משקים 15 קילומטר הצדה" מאשר לפתוח חזית נוספת. הוא שב והבהיר שהוא מתנגד לחציית הגבול הבין-לאומי ותומך בכניסה לאזורים המפורזים בלבד, והדגיש שיש לנהוג זהירות בשינוי הגבול המנדטורי, שהוא גבול בין-לאומי, ושאינו מקום לשנותו "לא בעוד חודשיים וגם עכשיו לא". הוא הביע דאגה מפני הסתבכות עם ברית-המועצות וגם עם צרפת, שהיא ספקית חלקי החילוף של מטוסי צה"ל. ובאותה הזדמנות השמיע ביקורת על מדיניות ההתעצמות של צה"ל בשנים האחרונות ואמר: "מאז 1962 הצבא לא קיבל אף מטוס אחד, ואני חושב זאת למשגה חמור". בהמשך העריך שהמצרים לא יקבלו את הפסקת האש וייערכו להמשך הלחימה, אולי בעזרתם של העיראקים והסורים. בסוף דבריו יצא דיין נגד עצם קיומו של הדיון בוועדת השרים לאחר שבערב הקודם כבר הובהרו העמדות והתקבלה החלטה. הוא הוסיף שקבלת החלטה ברוב דעות עלולה להוביל אותו לעמדה שבה יאמר "אני כך לא יכול", וקבע: "כך לא נוכל לנהל מלחמה". אשכול לא קיבל את דבריו ועמד על זכותם של השרים לקבל מידע ולהביע את דעתם, במיוחד לאחר דבריהם של נציגי היישובים.

בסופו של הדיון הוחלט לדחות ליום-יומיים את ההחלטה על הפעולה בגבול הסורי ולהטיל על הרמטכ"ל להביא הצעה לתכנית פעולה לאישור הוועדה. במשך ימים אלה, נאמר, ייעשה מאמץ לא לגרות את הסורים. בשעות הערב המאוחרות נפגשו דיין ורבין לדון במהלכים בחזית המצרית והסורית. דיין שב והסביר לרבין את נימוקיו נגד כיבוש הרמה, אך הוסיף שאם המצב ישתנה והסורים יפרו את הפסקת האש ייתכן שינוי בהחלטה. לאחר הפגישה, קרוב לחצות הלילה, הודיע רבין לאלעזר על ההחלטה, ובאותה שיחת טלפון הסביר לו דיין את נימוקיו.

באותו לילה התיר לעצמו רבין "מעשה של מותרות" – לאחר חמישה ימים "סחוט ועייף עד כלות כל הכוחות" הלך לישון בביתו (פנקס שירות, עמ' 199).

יחידה של צה"ל בחניון בסיני בדרך אל תעלת סואץ, 8 ביוני 1967

◀ יום שישי, 9 ביוני

לאחר שהמצרים הודיעו שהם מקבלים את החלטת האו"ם להפסקת האש ונאצר המליץ לנשיא הסורי לקבל אף הוא את הצו, הודיעו הסורים בשעה 3:20 לפנות בוקר על הסכמתם להפסקת אש. בשעה שש בבוקר הגיע דיין לחדר המלחמה. מעיון בחומר המודיעיני שהצטבר במהלך הלילה התברר לו כי הצבא המצרי מתמוטט. וראש מחלקת אוויר מסר לו על דיווחים של טייסי חיל האוויר מאותו בוקר שהורו על סימני התמוטטות של הצבא הסורי. על סמך מידע זה הורה דיין סמוך לשעה שבע בבוקר לאלוף פיקוד צפון לכבוש את הרמה הסורית.

ההוראה ניתנה ללא התייעצות נוספת עם ראש הממשלה או הרמטכ"ל. רבין קיבל את הידיעה מעזר ויצמן, שהתקשר לביתו דקות ספורות אחרי השעה שבע. ב"פנקס שירות" כתב רבין כי נימוקיו של דיין לשינוי דעתו "לא נתחורר" לו, והוסיף: "הדעת לא היתה פנויה לדקדוקים של סמכות. הרמטכ"ל הוא המורה לאלוף הפיקוד שעליו לתקוף – זו עובדה. אבל מי יתעסק בקטנות, כאשר באה שעתם של הסורים לבוא על שכר תוקפנותם, משטמתם ושחצנותם" (שם, עמ' 200). מיד לאחר שקיבל את הידיעה מיהר רבין לשיבה במטכ"ל כדי לתכנן את המערכה, ובשעה תשע התקיים דיון בחדר המלחמה עם ראש הממשלה לוי אשכול. אשכול קיבל את הידיעה על הוראת דיין מעט אחרי השעה שבע, ואף הוא היה מופתע ולדברי שלישי אמר לו באותו מעמד: "איזה נבזה (ראו הבר, עמ' 251). אתה יודע כמה שהייתי בעד כיבוש הרמה ולפחות מקורות המים. הוא נתן את הפקודה לצבא. עכשיו אבטל את הפקודה? אין לזה כל היגיון. אם הוא חושב שהוא יכול לעשות, שיעשה מה שהוא רוצה. איזה נבזות". לאחר הדיון הורה רבין לאלוף פיקוד מרכז לשגר את חטיבה 10 לצפון ולהחיש במהירות האפשרית כוחות נוספים לעזרת הכוחות בצפון. בשיחת טלפון אמר לאלעזר לא לסמוך על ההנחה שמסר לו דיין שחלה התמוטטות בצבא הסורי. ב"פנקס שירות" (שם) הסביר כי "מניסיון המלחמות הקודמות למדנו, כי ההנחה שאתה תוקף מערך צבאי מתמוטט, היא מסוכנת ומכשילה".

בשעה תשע וחצי התכנסה ועדת השרים לענייני ביטחון בלשכתו של אשכול בתל אביב לדון במצב הקרבות. בפתיחת הדיון אמר דיין: "באישור ראש הממשלה נתתי הוראה לצבא לצאת לפעולה של כיבוש הרמה, וכולה, לא רק החלק הצפוני, כי אם גם החלק הדרומי מעל עין גב. אני אמרתי את זאת ב־7:00, הפעולה בוודאי התחילה יותר מאוחר". דיין הסביר כי החליט לשנות את עמדתו על סמך מברק של נאצר לנשיא סוריה נור א-דין אליאטאסי שבו הודה כי הפסידו את המערכה, הזהיר את עמיתו מפני התקפה ישראלית על סוריה, והציע לו להסכים להפסקת אש. דיין טען כי בישיבת הלילה הקודם לא העריך שהצבא המצרי קרוב להתמוטטות ואף חשש כי יחדש את כוחו, ועל כן התנגד לפעולה נגד סוריה; רק במהלך הלילה, אמר, השתנתה ההערכה, ועל כן הורה לפעול. בהמשך מסר רבין כי נראה שכוח ההלם הסורי הוזז ממקומו והוצב להגן על דמשק, וכי הסורים מעריכים שצה"ל עומד לתקוף אותם "על מנת לקחת את דמשק".

לאחר דברים אלה התנהל דיון, אך רבין לא נטל בו חלק ובשלב מסוים עזב את הישיבה. השר משה חיים שפירא הביע בפתח הדיון התנגדות לפעולה ואף הציע לבטל את ההוראה של דיין, שניתנה ללא דיון נוסף, ושהפרה את ההחלטה האחרונה של הממשלה: "למה אנו הולכים עכשיו להפר כלפי העולם את הפסקת האש? לא תהיה לנו מזה כל תועלת, נרגיז את רוסיה ונקריב קרבנות. למה לנו?". ובהמשך אמר: "אני רוצה לדעת מי אחראי לזאת שמפריים החלטות שלנו?". רוב השרים לא קיבלו את עמדתו; חלקם אמנם סברו כי מבחינה פורמלית נהג דיין לא כשורה ותקפו אותו על כך, אך בכל זאת הסכימו לאשר את החלטתו למפרע.

בשעה אחת-עשרה וחצי חצו כוחות צה"ל את הגבול עם סוריה והחלו בהתקפה בגזרה הצפונית. שעה קלה אחר כך התקיימה התייעצות בין רבין לדיין והשניים החליטו להרחיב את המבצע עד לקוניטרה ולייצב קו ממסעדה לקוניטרה ומשם לבוטמיה. בצהריים יצא רבין בלוויית ויצמן למוצב הפיקוד בצפון ושהה שם עד לשעות הערב. הוא עקב אחרי התקפות חיל האוויר ואחר מהלך הלחימה של הכוחות. הלחימה הייתה קשה, ולא ברור היה אם הזמן שנותר יספיק גם לכיבוש דרום רמת הגולן.

יחידה של צה"ל ברמת הגולן, יוני 1967 (צילם יהודה הראל)

כשחזר רבין למוצב הפיקוד העליון כבר התנהלו התייעצויות מדיניות עד כמה ניתן יהיה למשוך את הלחימה לאחר ששני הצדדים כבר הסכימו להפסקת האש ולאור כינוסה הצפוי של מועצת הביטחון. בשעה שמונה בערב התקיימה ישיבה של ועדת השרים לענייני ביטחון בהשתתפות השרים שהיו בתל אביב. דיין מסר כי נתן הוראה חמורה לסיים את הקרבות ברמה הסורית עד אור הבוקר. הוא דיווח כי הסורים לוחמים כאריות ואינם נסוגים. עד כה, אמר, הצליח צה"ל לכבוש את אזור הבניאס, ובדרום ניסה חיל הרגלים לכבוש את תאופיק כדי להגיע לכפר חארב שברמה. דיין ציין כי הסיכוי לבצע את המשימה האחרונה עד אור הבוקר קלוש, וכי אם הסורים ייצאו להתקפה נגדית יהיה צורך לתגבר את הכוחות. אבן דיווח על החלטה פה אחד של מועצת הביטחון שעד לשעה עשר באותו לילה על הצדדים להודיע למזכיר האו"ם על הסכמתם להפסקת אש. הוא הציע להסכים להפסקת אש בתנאי שגם הסורים יפסיקו את האש ולנסות להרוויח עוד כמה שעות של לחימה. אשכול הביע חשש מפני התפארות של סוריה שישראל לא הצליחה לגבור עליה. בדיון הובע חשש גם מפני תגובת ברית המועצות, אך מנהל משרד ראש הממשלה יעקב הרצוג אמר כי מוטב ניתוק יחסים עם ברית המועצות מאשר להשאיר את הרמה בידי הסורים.

בסיום הישיבה הוחלט להודיע למזכיר האו"ם שישראל מוכנה להפסקת אש אם גם הסורים ינצרו את נשקם, ולהתכנס שוב בשעה ארבע לפנות בוקר להמשך הדיון בהתאם להתפתחות הקרבות. אך על פי רוח הדברים, שלא באה לידי ביטוי מפורש בהחלטה, הודיע דיין לרבין שניתן יהיה להמשיך בלחימה גם בשעות הבוקר. הודעה ברוח זו מסר רבין לאלוף הפיקוד בשעה תשע בערב.

◀ שבת, 10 ביוני

כפי שהוסכם בערב הקודם התכנסה ועדת השרים בארבע וחצי לפנות בוקר לדיון על מצב הקרבות ברמה הסורית. בישיבה השתתפו גם ראש המוסד מאיר עמית וסגן הרמטכ"ל בר-לב. שר הביטחון שב ודיווח כי הסורים אינם מתמוטטים, וכי ההתנגדות קשה. הוא הבהיר שאם אין אפשרות ללחימה של עוד יום אחד אין בררה אלא להפסיק את הלחימה ולהסתפק בכיבוש אזור הבניאס, והוסיף שהמשך הלחימה ידרוש התערבות של חיל האוויר. בר-לב מסר על הפגזות קשות של הסורים על היישובים הישראליים, והצביע על הקושי של

חיילים ישראלים על רכב שלל סורי במבואות העיר קוניטרה ברמת הגולן, יוני 1967 (צילם משה מילנר)

חיל האוויר לשתק את הארטילריה הסורית, שמחופרת בעמדות מבוצרות. הוא הציע לאיים על הסורים שאם ימשיכו בהפגזות תפציץ ישראל את דמשק. השרים התנגדו להצעה. חלק מן המשתתפים ובהם עמית הציעו להפסיק את הלחימה עם בוקר. בסופה של הישיבה הוחלט להמשיך בלחימה עד הצהריים ועד אז להשלים את כיבוש האזור הצפוני, ולא להתחיל בפעולה בדרום הרמה; אם לאחר הפסקת האש בשעה שתים-עשרה בצהריים ימשיכו הסורים להפגיז את היישובים, נאמר, תפגיז ישראל יישובים בסוריה; ואם לאחר הפסקת האש ימשיכו הסורים לתקוף את הכוחות הישראליים, ישתדל הצבא לכבוש את השטח בעומק הרמה שבו נמצאות סוללות התותחים הסוריות, כדי להוציא את היישובים מטווח הארטילריה הסורית.

בשעות הבוקר הגיעו דיין, אשכול ובר־לב למוצב הפיקוד בצפון ועמדו מקרוב על התפתחות הקרבות. התברר להם כי עד לבואם טרם החלה המערכה לכיבוש הגזרה הדרומית. הם לחצו על אלוף הפיקוד לסיים את הלחימה ולייצב את הקו עד קוניטרה עד לשעה שתיים בצהריים, ואילו הוא ביקש להאריך את הלחימה עד לשעה ארבע. לקראת הצהריים החלה התקפת צה"ל בדרום הרמה תוך הנחתת חטיבת צנחנים ממסוקים. מטוסי חיל האוויר הפציצו יעדים בגזרה זו עד למועד הפסקת האש, בשעה שתיים בצהריים. דיין יצא לתל אביב כדי להודיע לראש משקיפי האו"ם אוד בול על הסכמת ישראל להפסקת אש ולדון עמו בהסדרים להפסקה. כך האריך את זמן הלחימה ואפשר לכוחות ברמה להשלים את משימותיהם, חרף מחאותיהם של אנשי משרד החוץ. סמוך לשעה ארבע, לפני שובו של ראש הממשלה לתל אביב, הודיעו לו על כיבוש קוניטרה, ועם שובו דיווח לו שר החוץ על איגרת משגריר ברית-המועצות בדבר ניתוק היחסים עם ישראל. הפסקת האש נקבעה לשעה שש וחצי.

בשעה שמונה בערב התכנסה ועדת השרים בהשתתפותו של רבין כדי לדון במצב שנוצר בצפון. רבין דיווח על מצב הקרבות. אבן מסר על פנייה של נשיא ארצות-הברית להפסיק את האש ועל דבריו של שגריר ברית-המועצות בשיחתם אחר הצהריים שאם ישראל תמשיך בתוקפנותה היא תצטרך לשאת באחריות. השאלה שעמדה לדיון הייתה אם להמשיך בכיבוש הרמה עד שכוחות צה"ל בקוניטרה יחברו לכוחות בדרום. דיין הסביר שאם תיפסק הלחימה יהיו היישובים שמצפון לכינרת חשופים להתקפות הארטילריה הסורית. הוא הציע לקיים את הפסקת האש ובה בעת לסגור במשך הלילה את הקו מכיוון הכינרת. השר משה חיים שפירא התנגד בתוקף וטען שיש להפסיק את הלחימה. "זה משחק באש... אי אפשר לרמות את כל העולם... אין הבדל אם ניסוג מקו מושלם או לא". כמוהו חשבו כל השרים. וכשהגיעה במהלך הישיבה הידיעה כי הכוחות התאחדו הוסכם כי בכך תמה המלחמה. השר ארן סיכם: "זוהי המלחמה האגדתית ביותר במלחמות היהודים

הרמטכ"ל יצחק רבין (שני משמאל), שר הביטחון משה דיין (ראשון מימין) ואלוף פיקוד מרכז עוזי נרקיס (עם הגב למצלמה) ליד הכותל המערבי בעיר העתיקה בירושלים, 7 ביוני 1967 (צילם אילן ברונר)

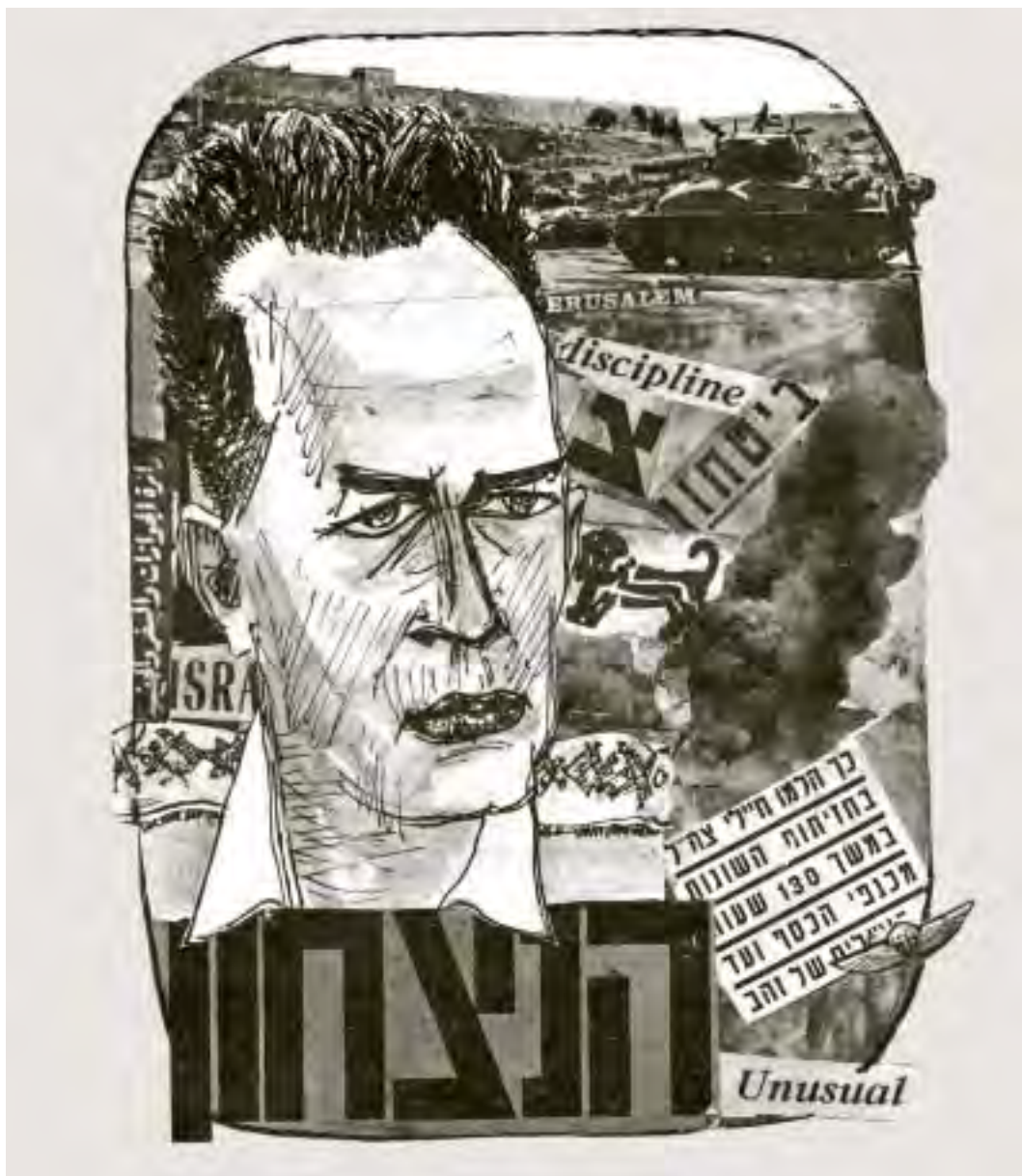
והיא תקיים את העם היהודי לדורות". הוא בירך את ראש הממשלה, את שר הביטחון, את הרמטכ"ל ואת צה"ל, ולאחר עמידה לזכר הנופלים הורמו כוסות "לחיים".

◀ סיום המלחמה

ב-11 ביוני התקיימה ישיבת ממשלה שהסעיף הראשון על סדר יומה היה: "סיום הקרבות בין ישראל לבין מצרים, ירדן וסוריה". רבין סיכם בעזרת מפות את מהלכי המלחמה בשלוש החזיתות, וציין את מקום היערכותם של הכוחות בקווי הפסקת האש. בסיכום אמר:

אפשר לומר שעיקר הצבא המצרי, חלק נכבד מהצבא הירדני והשריון הירדני, ולפחות מחצית הצבא הסורי – הובסו. אינני מאמין שההתאוששות יכולה להיות מהירה אבל לא הייתי רוצה להתנבא. חילות האוויר קיבלו מכה חזקה, אם כי מספר הטייסים שנהרגו כרגע לא ידוע. מתוך למעלה מ-400 מטוסים שהושמדו חוסלו באוויר 50.

לפני צאתו מן הישיבה אמר ראש הממשלה: "התודה נתונה על ידך ועל ידי שר הביטחון לצבא כולו".

מרסל ינקו: דיוקן של יצחק רבין (קולאז'; דיו, 1968)

מפת ההתקדמות של כוחות צה"ל בסיני והשטחים שנכבשו במלחמת ששת הימים, 6-10 ביוני 1967